

## “УКРАЇНЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ” – СТРАТЕГІЯ ОНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Марія ПІРЕН

Copyright © 2013

Кожне суспільство для свого розвитку потребує активізації діяльності своїх громадян. Фактично держава існує у режимі безперервного реформування своєї системи управління на всіх рівнях – національному, регіональному та місцевому. Саме цього вимагає сьогодні нове державне управління, яке може бути ефективно реформованим при активному долученні до нього громадян, тобто шляхом формування в них психології державного народу, подолання меншовартості та радянських стереотипів.

Досить оригінальним стимулом життєвих орієнтирів нашого суспільства стали ідеї ініціативної групи “Перше грудня”, яка оприлюднила “Українську хартію вільної людини” 8 грудня 2012 року в Українському домі на Національному круглому столі. Хартію підписали В’ячеслав Брюховецький, Богдан Гаврилишин, Семен Гузман, Володимир Горбулін, кардинал Любомир (Гузар), Іван Дзюба, Мирослав Маринюк, Мирослав Попович, Євген Сверстюк, Вадим Скуратівський та Ігор Юхновський – люди, до яких є повага кожного українця. Подібні хартії на заході ставали провідними документами та лягали в основу конституцій.

У Хартії наголошено, що в Україні, “де Радянський Союз було подолано фізично, все ж його спадщина і досі зберігається морально і ментально” [1]. Це стримує поступальний шлях розвитку українства та демократичні перетворення в суспільстві. До того ж сучасні соціально-політичні реформаційні процеси змінили Україну, але водночас загострили проблеми модернізації його поступу суспільства. Візьмемо до прикладу управлінську культуру в державі, де зосереджена сучасна, так звана політико-управлінська, еліта. Вочевидь тут потрібен новий вільний, професійний дух, який би стимулював інтерес громадян, особливо молодь до соціалізації у лоні сучасного українського державотворення, причому головню через канал високої управлінської

культури, а не обіцянок та соціальної демагогії. Ми сьогодні маємо сприймати себе і світ, презентувати себе у глобальних вимірах з допомогою категорій діяльності, освіти, політики, культури, взаємодії, толерантності.

У Хартії чітко заявлено: “Успіх нашої держави залежить від “реформ справедливості” – зміни судової гілки влади і правоохоронних органів. Люди повинні нарешті встановити справедливість у державі” [4]. Учорашне управлінське мислення в державному секторі соціуму не може задовольнити сучасні вимоги до змін. Світ динамічний і в кожній державі проблема формування нової суспільної свідомості, нових ідей, механізмів і технологій готує людей до своєчасного здолання труднощів на шляху розвитку суспільства, зокрема, у громадянській психології народу та в управлінській культурі державників. Сьогодні кожен громадянин України повинен запитувати себе щоденно: “Що я зробив для України?”. Тоді й буде держава, яку поважатиме світ.

Демократичні країни свого часу (в середині ХХ століття) створили нову філософію державного управління, утвердивши таким чином громадянськість і сформувавши принципи та норми життєдіяльності громадянського суспільства. Україна такої можливості не мала, адже з отриманням незалежності вона стала перед вибором пошуку демократичного врядування на новому рівні, який для багатьох країн ЄС та демократичних країн світу сьогодні є реальністю. Однак ще й сьогодні ми знаходимося на шляху пошуку. Наприклад, у 1992 році американські вчені Д. Осборн і Т. Геблер у книзі “Новий підхід до державного управління” проголосили гасло, під яким повинна здійснюватися трансформація управлінської сфери державного сектору. Та й світовий досвід останніх десятиліть наочно демонструє, що якість управління сучасною державою стає провідним чинником, який

визначає не тільки стан цього інституту, а й перспективи розвитку самого суспільства в цілому. Реформи суспільства, якщо вони ефективні, а відтак системи державного управління здатні адекватно відповідати на всі виклики часу (понизити інноваційні ризики, впевнено проектувати майбутні форми соціального порядку в глобалізованому світі тощо), то їх слід здійснювати активно та ефективно.

Важливо завжди мати на увазі, що управлінські структури, створені **колись, є гальмом у розвитку теперішнього суспільства**, тому що те прагне змін. І якщо національна еліта має стратегічне мислення, то вона це чітко рефлексує і знаходить шляхи реалізації нових проектів, що уможливають подолання нагальних викликів. Тому й не випадково зусилля більшості світових урядів нині зосереджені на проведенні реформ у сфері управління державою, у тому числі й на пошуку нових механізмів і технологій регулювання суспільних процесів. Загалом зауважимо, що цілком виправдано у центрі сучасної концепції нового державного управління (НДУ) перебуває політико-управлінська еліта, від поведінки якої залежить успіх діяльності будь-якого соціального інституту, фірми, установи, колективу, перебігу державотворчих процесів. І це зрозуміло чому, адже нині світ переживає епоху зміни нового, соціального типу людини. Здійснюється перехід від людини економічної до політико-корпоративної, яка покликана чесно створювати собі середовище, в якому має жити і реалізувати себе. У даному контексті важливою для України є філософсько осмислена ідея *соборності*, особливо зважаючи на наші ментальність та історію.

У даному контексті, безперечно, найбільшою проблемою є проблема кадрів, причому не тільки їх професійної підготовки, але й морально-етичного наповнення їхньої діяльності, культурних та громадянських орієнтацій, спрямованих на громадські потреби. Більше того, це є також питання про стан психологічної готовності громадськості до змін, здатності громадянських ініціатив долучитися до цього складного процесу перетворень державно-суспільних інститутів на покращення їх роботи в інтересах народу. Україна – поліетнічна нація, де кожен громадянин здатний творити Українську державу, наповнювати її добрими справами національного і загальнолюдського змісту. “...Соборність, – зауважує проф. С. Вовканич, – це не лише інтеграція економік регіонів, а й духовна мо-

ральна-психологічна характеристика, внутрішньо притаманна людині, її свідомості та ментальності. Це – інтеграція в зовнішній світ, джерело державної суб’єктності. Рівно ж – українська Україна, котра не означає зловмисно підкинутого гасла: Україна лише для українців. Таку позицію затаврував ще Михайло Грушевський” [1]. І далі: “Ми, – сказано У Хартії, – стали свідками піднесення демократичних ідей, переконань і мрій... Нові економічні умови змінили країну і водночас загострили найгірші людські інстинкти: жадобу, збагачення, захланність і споживацтво” [1]. Прикладом цьому може бути такий факт, що “активи 200 найбагатших українців у 2012 році зросли на 20–30%. Мільярдерів за п’ять років стало більше у рази – із 5 до 18... Нині 100 олігархів злиденної України володіють 90% національного багатства країни – 54 млрд. доларів, а 100 багатих людей заможної Америки – 52 млрд.” [5, с. 10].

Цей разючий факт вказує на проблемність буття, яке ставить перед народом України завдання – соціалізуватися у цьому світі, зробити його кращим для власного ковітального повсякдення. Тому очевидно, що Україна повинна реалізувати 21 реформу, про яку наголосив Президент України В.Ф. Янукович. Але для цього важливо змінити ціннісно-споживацькі погляди народу і владників на відповідальність. Для цього потрібна титанічна праця усіх громадян України, а також вмиле використання досвіду країн, які є успішними завдяки чесній праці, вдало продуманої філософії реформ і системній дії управлінської культури (мовиться перш за все про Велику Британію, Нову Зеландію, Сингапур та інші країни).

Стратегія адміністративних реформ потребує перегляду самої ідеології державного управління, пошуку нових технологій та управлінців-лідерів, здатних розв’язати проблеми, пов’язані з неоптимальними витратами засобів, неефективною діяльністю державних структур, незадоволеністю фізичних осіб, які отримують від держави послуги тощо [8]. На жаль, українське суспільство тяжіє до прорадянських типів управлінської взаємодії, адміністрування носить конфліктний характер (прикладом чого, скажімо, є Верховна Рада України).

Д. Осборн та Т. Гелбер стверджують, що нового типу реформування повинно стати глобальним і значущим для всіх країн, які справді прагнуть вирішити управлінські проблеми державного сектору. У західному світі цей шлях стали вважати ідеєю неоконсерва-

торів (Канада, США, Велика Британія, Нова Зеландія), які там прийшли до влади. Для НДУ найбільш популярною є ідея методу управління як “governance” у формі управлінської мережі, заснованої на самоорганізації, де уряд – всього один із багатьох учасників, котрі впливають на процеси в політичній системі. Окремі учасники цієї ланки контролюють самі себе, де автономія не тільки **усвідомлює свободу**, вона також приймає на себе відповідальність, самоорганізується. Про це правдиво писав ще Ф. Енгельс: свобода – це усвідомлена необхідність. Отож уряд має змогу перейти до управління на відстані, зменшити тим самим вплив державного регулювання, віднайти інноваційні механізми управління. У цьому контексті наріжними каменями Хартії є три важливі напрямки:

“**Перше.** Відповідальність за своє життя, а отже за його успіх, добробут і щастя нікому не може бути передано. Ми самі несемо відповідальність за себе. **Друге.** Мораль і духовні цінності не можуть бути відкладеними на завтра. Вони завжди потрібні сьогодні. **Третє.** Ми будемо те, що уявляємо, а відтак від глибини нашої уяви залежить наше майбутнє” [4].

Таким чином, ці напрямки повинні дуже серйозно осмислюватися нашими громадянами, щоб активно, з високим рівнем моралі та відповідальності, кожен адекватно соціалізувався в суспільстві та долучався до політико-управлінської ніші держави, збагачуючи свою свідомість меншовартості на психологію відповідального громадянина. Сьогодні Україна є незалежною державою, але досі ні керівники, ані громадяни не осмислили, що таке свобода. Громадяни мають змогу контролювати діяльність уряду, а управлінці – йти назустріч людям. Проте цього не відбувається. Заважає як пострадянське минуле, так і олігархізоване сьогодення. Для майбутнього призначена концепція “нового державного управління”, що являє собою набір принципів та норм про те, яким чином повинно бути організоване ринкове та бізнес зорієнтоване управління структурами державного сектору з метою підвищення ефективності їхньої діяльності. Але і в цьому питанні майбутнього українства є труднощі: сьогодні НДУ вийшло за рамки наукової моделі, перетворилося у так званий “бренд універсального підходу до вирішення усіх проблем”, пов’язаних з діями бюрократії (для України читай державних службовців).

К. Худ вказав на низку ідейних складових концепції НДУ: 1) пріоритет професійних

управлінських навичок та досвіду в державному секторі з одночасним розширенням повноважень управлінських кадрів; 2) впровадження чітких стандартів та критеріїв оцінки діяльності державних структур; 3) контроль за результатами, а не за процедурами діяльності цих структур; 4) розукрупнення державного сектору, притягнення на контрактній основі сторонніх виконавців (створення квазі-працівників); 5) дотримання принципу конкуренції; 6) задіяння методів корпоративного управління; 7) посилення дисципліни та порядку у використанні ресурсів. Е. Фермі із співавторами відстежили еволюцію ідей і запропонували кілька моделей НДУ, кожна з яких володіє специфічним змістом та відображає поступовий перехід від класичного державного управління до нового типу. Скажімо, модель, що зорієнтована на продуктивність, передбачає підвищення продуктивності та працездатності державного сектору; орієнтацію на чітку постановку цілей, посилення управлінських засад та контролю в діяльності держслужби; аудит фінансових потоків та рівня професійної підготовки, розробку методик оцінки якості діяльності; орієнтацію на клієнта та відповідальність перед ним; збільшення темпів роботи держслужбовців, оплати праці, введення короткострокових трудових договорів; урахування переваг управлінських механізмів над владними; розширення прав, повноважень управлінців; використання елементів корпоративного управління. Цю модель часто асоціюють з особистістю експрем’єр-міністра Великої Британії Маргарет Тетчер, яка вважала, що державний сектор є розбухлий, бюрократичний, витратний та не справляється зі своїми функціями.

При формуванні інноваційного підходу до підготовки кадрів “нового державного управління” доцільно враховувати японський досвід підготовки державних службовців у цій сфері. В Японії значно менше держслужбовців, узагалі, ніж в інших країнах. Вони становлять лише 8,1% загальної кількості працюючих, тоді як у Німеччині – 15,1%, у США – 15,5%, у Франції – 22%. Крім того, важливою складовою такого управління, виходячи із положень Хартії, є *громадянський контроль* як окремий вид соціального контролю. Це – механізм, що сприяє збереженню й підтримці стійкості суспільної системи управління та стимулює в ній позитивні зміни. Зрозуміло, що він здійснюється за участі суспільної думки та під впливом виховання, традиції, соціальних цінностей і

норм, передбачає моральний самоконтроль кожного громадянина як особистості. Громадянський контроль повинен бути стратегічним, своєчасним, гнучким, простим, незалежним, а його санкції мають носити переважно рекомендаційний характер, хоча їй уможливити їх повне зреалізування. У Хартії сказано, що “успіх нашої держави залежить від проведення “реформ справедливості” – зміни судової гілки влади і правоохоронних органів. Люди повинні нарешті встановити справедливість у державі” [1].

Отже, основним стрижнем обговорюваної Хартії є свобода людини, де громадянський контроль в оновленому державному управлінні стимулює розширення свободи громадян, сприяє їх творчій самореалізації, формує культуру толерантного співжиття. Тут потрібен тотальний контроль за вітчизняною бюрократією, котра почасти гальмує втілення у повсякдення конструктивних нововведень, обстоюваних творчими людьми. В Україні, на жаль, вони незатребувані, саме тому 8 млн. осіб залишило країну і соціалізувалося у більш демократичних суспільствах, де громадянський контроль є сильний, а психологічний вплив – глибоко впливовий і толерантний.

Загальновідомо, що в сучасних умовах ключовим чинником успіху будь-якої діяльності є ефективно організований менеджмент. Саме управлінська позиція, яка вимагає особистісної відповідальності та вміння балансувати й примиряти протилежні підходи та пріоритети залежно від поставлених цілей та зовнішніх чинників стає основою діяльності будь-якої спільноти, групи, інституції суспільства у форматі принципу екологічності. А це означає, що ефективність тактичного менеджменту значною мірою залежить від сформованої екологічної культури управлінця як суб'єкта прийняття керівного рішення. Тому й свідома професійна еліта, котра реалізує себе у сфері управління, покликана відповідально працювати на зміну психології меншовартості, на утвердження світогляду державного народу. Кожен громадянин держави України повинен запитати себе: “Що я зробив, роблю, можу робити, щоб життя народу було кращим?”. Із цього приводу в Хартії вкрито чудову думку: “Не треба виправдовувати власну бездіяльність непереборними обставинами, плекаючи лінощі, заздрість і “гординю в приниженості”, які дуже часто є нашими найгіршими національними вадами”.

Відтак будьмо готовими як до викликів, так і до змін! Адже нове державне управління в

Україні не може бути ефективним без мотивації людей. Це підтверджує практика управлінської культури США, Японії, Ізраїлю та інших країн високого рівня розвитку і статків людей, у яких середній клас становить не 7–9% (залежно від регіону), як нині в нашій країні, а 72%, як це, приміром, має місце у Японії. Виходячи з положень Хартії, Україна як велика європейська держава повинна стати регіональним політичним, економічним і культурним лідером. Цьому сприятиме зміна світогляду народу, головним чином через повернення до себе – до своєї історії, духовності, толерантності, працьовитості.

1. *Вовканич С.* Антихартія / С. Вовканич // Україна молода. – 2013. – 22 січня. – С. 4

2. *Горбань Г.О.* Прийняття управлінських рішень у соціальних системах: соціально-психологічний аспект: [монографія] / Г.О. Горбань. – Запоріжжя: КПУ, 2012. – 348 с.

3. *Друкер П.Ф.* Задачи менеджмента в XXI веке / П.Ф. Друкер. – М.: Вильямс, 2001. – 328 с.

4. Ініціативна група “Першого грудня” // 1–12.org.ua / ukrainska-khartya – vilnojiljudyny.

5. *Лебедева Т.Г., Михайлова О.В.* Государственное управление в зарубежных странах: опыт административных реформ / предисл. А.И. Соловьева. – М.: Изд-во МГУ, 2011. – 232 с.

6. *Михник М.* Бідні, бо дурні? Переконали – навпаки / Україна молода. – 2013. – 24 груд. – С. 10.

7. *Модели и методы управления персоналом: [российско-британское учеб. пособие] / под ред. Е.Б. Моргунова.* – М.: Интел-Синтез, 2001. – 464 с.

8. *Пірен М.І.* Лідерство: сутність та реалізація в українському суспільстві: [навч. посібник] / М.І. Пірен. – К.: Університет “Україна”, 2012. – 232 с.

9. *Пірен М.І.* Соціальна відповідальність політико-управлінської еліти за умов демократизації управління в Україні (на досвіді ЄС) / М.І. Пірен // Вісник НАДУ. – 2010. – № 3. – С. 14–21.

10. *Потапов В.П.* Социология управления: [учеб. пособие] / В.П. Потапов. – М.: РГТУУ, 2011. – 288 с.

11. *Уколов В.* Инновационный менеджмент в государственной сфере и бизнесе: [учебник для вузов] / В. Уколов, В. Галайда, С. Мазин. – М.: ЗАО изд-во “Экономика”, 2009. – 400 с.

## АНОТАЦІЯ

*Пірен Марія Іванівна.*

“Українська хартія вільної людини” – стратегія оновлення державного управління.

У статті осмислено та подано з позицій Хартії вільної людини підходи до активізації психології громадян України на демократичні зміни українського суспільства, особливо у системі державного управління та подолання адміністративної інертності, бюрократії. Показано важливість внеску кожного громадянина у спільний державотворчий процес.

**Ключові слова:** Українська хартія вільної людини, державне управління, відповідальність, свобода, психологія державного народу, громадянськість, управлінське мислення.

## АННОТАЦІЯ

*Пирен Марія Іванівна.*

“Українська хартія вільного человека” – стратегія оновлення державного управління.

В статті осмисленні з позицій Хартії вільного человека підходи к активизации психології громадян України на демократичні перемены українського общества, особливо в системі державного управління і преодолення адміністративної інертності, бюрократії. Показана важність вкладу кожного громадянина в державно созидательний процес.

**Ключевые слова:** Украинская хартия вольного человека, государственное управление, ответствен-

ность, свобода, психология государственного народа, гражданственность, управленческое мышление.

## ANNOTATION

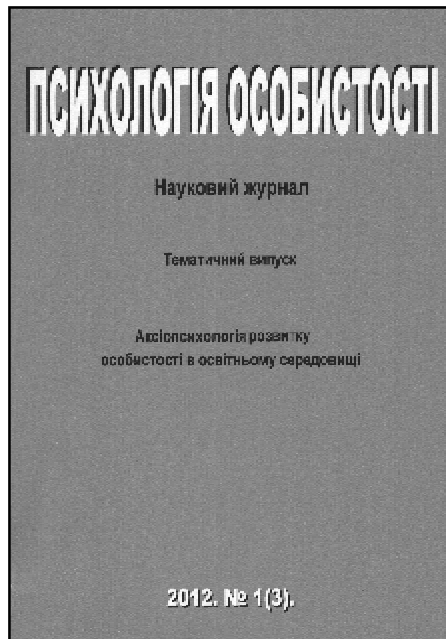
*Piren Maryia.*

“Ukrainian Charter of a Free Man” – Strategy of Renovation of State Management.

In the article the approaches to the activation of psychology of the citizens of Ukraine on the democratic changes of Ukrainian society, especially in the system of state management and overcoming the administrative inertia and bureaucracy have been comprehended and presented from the position of the Charter of a Free Man. The importance of the contribution of every citizen into mutual state-creation process has been demonstrated.

**Key words:** Ukrainian Charter of a Free Man, state management, responsibility, freedom, psychology of state people, citizenship, managerial way of thinking.

Надійшла до редакції 25.01.2013.



**ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ**  
(науковий журнал  
м. Івано-Франківськ)  
№1. – 2012  
Аксіопсихологія  
розвитку особистості  
в освітньому середовищі

## ЗМІСТ

- Zinovia Karpenko*  
Psychological peculiarities of valuable self-determination of junior pupils
- Мирослава Гасюк*  
Вплив фактору сімейного стану на суб'єктивно-ціннісні особливості самоактуалізації жіноцтва
- Василь Голован*  
Аксіопсихологічний потенціал гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів у крос-культурному вимірі
- Галина Гончаровська*  
Проблема становлення особистості студентів – практичних психологів у процесі формування їх готовності до майбутньої діяльності з дітьми дошкільного віку
- Інеса Гуляє*  
Розвиток перфекціоністських настанов у процесі професійної підготовки майбутніх практичних психологів
- Василь Житарюк*  
Аксіопсихологічні передумови розвитку моральності молодших школярів
- Євген Карпенко*  
Суб'єктивно-ціннісні особливості процесу самоактуалізації особистості
- Ольга Климишин*  
Християнсько-психологічні основи розвитку духовності особистості
- Надія Козуляк*  
Аксіопсихологічні механізми становлення автентичності особистості в період життєвої кризи
- Оксана Корміло*  
Емоційно-ціннісні чинники оптимізації учіння молодших школярів
- Володимир Мицько*  
Психодинамічні особливості аксіогенезу майбутніх психологів
- Ірина Міхіна*  
Терапевтична метафора як засіб розвитку творчих здібностей дошкільників у процесі їх аксіокорекції
- Наталія Назарук*  
Каузально-телеологічний формат профілактики “професійного вигорання” вчителя
- Оксана Паркулаб*  
Феноменологічний аналіз у віковому екзистенційному консультуванні та його аксіологічні акценти
- Галина Радчук*  
Психологічні засади професійного аксіогенезу особистості
- Лілія Романкова*  
Моделювання конфліктних ситуацій як засіб аксіокорекції міжособистісних стосунків у педагогічному колективі
- Алла Сімак*  
Аксіопсихологічна детермінація копінг-поведінки підлітків-акцентуантів
- Віктор Сіткар*  
Вплив субкультури на соціальне виховання особистості
- Владислав Сметаняк*  
Психологічні особливості ціннісного самовизначення особистості у ранній юності
- Дар'я Черенщикова*  
Аксіокорекція педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах засобами позитивної психотерапії

## ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- Олена Донченко*  
Вступ до “Архетипного менеджменту”
- Лілія Мойсєнко*  
Психологія розуміння як наскрізного процесу творчого математичного мислення
- Світлана Литвин-Кіндратюк*  
Психологічні конфігурації новітньої та традиційної естетики повсякденності